

ХАРАКТЕР ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ І РИНКОВОЇ КООРДИНАЦІЇ

УДК 338.242

Пилипенко Г. М.

Досліджено характер взаємодії державної і ринкової координації економічної діяльності. Наголошено на необхідності відходу від неокласичного погляду на роль держави як компенсатора недоліків ринку й утверджено її розуміння як рівноправного суб'єкта координації. Увагу акцентовано на нерозривній єдності ринку, держави і громадянського суспільства у виконанні координаційних функцій. Обґрунтовано, що ці інститути мають взаємодоповнювальний характер, поєднуються між собою і, переходячи один в одного, формують близький до оптимального симбіоз за рахунок створення й відтворення інституціональних умов свого існування.

Ключові слова: ринкова та державна координація, громадянське суспільство, право, політична влада, інститути.

ХАРАКТЕР ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ И РЫНОЧНОЙ КООРДИНАЦИИ

УДК 338.242

Пилипенко А. Н.

Исследован характер взаимодействия государственной и рыночной координации экономической деятельности. Сделан акцент на необходимости отхода от неоклассического взгляда на роль государства как компенсатора недостатков рынка и утверждено его понимание как равноправного субъекта координации. Внимание акцентировано на неразрывном единстве рынка, государства и гражданского общества в выполнении координационных функций. Обосновано, что эти институты носят взаимодополняющий характер, соединяются между собой и, переходя друг в друга, формируют близкий к оптимальному симбиоз за счет создания и воссоздания институциональных условий своего существования.

Ключевые слова: рыночная и государственная координация, гражданское общество, право, политическая власть, институты.

THE INTERACTION OF STATE AND MARKET COORDINATION

UDC 338.242

H. Pylypenko

The nature of interaction of state and market coordination of economic activities is studied. Attention is focused on the necessity of retreat from the neoclassical view on the state role as a market failures compensator; and understanding of the state as an

equitable subject of coordination is promoted. Inseparability of the market, state and civil society as coordination agents is emphasized. Complementary character of these institutions is justified on the grounds that they are interconnected, permeate each other, and form nearly optimal symbiosis by creating and reproducing institutional conditions for their existence.

Keywords: market and state coordination, civil society, law, political power, institutions.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства відбуваються складні перетворення, пов'язані з формуванням ефективної моделі координації національної економіки. Орієнтуючись на доволі ефективну ліберальну модель розвитку західних країн, а також під впливом рекомендацій Вашингтонського консенсусу, Україна в 90-ті рр. XX ст. реалізувала проект різкої мінімізації участі держави в економіці й розширення сфери дії ринкових регуляторів. Результати реформ виявились надто далекими від очікуваних: ринок так і не став ефективним координатором економічної діяльності, а звуження сфери державної активності призвело до виникнення ряду соціально-економічних проблем.

Усе це зумовило активізацію дослідження взаємовідносин між державою і ринком, установлення причин та факторів існування в кожній національній економіці різних співвідношень цих інститутів. Такі вітчизняні й російські вчені, як І. Агапова, А. Гальчинський, В. Геець, Р. Грінберг, А. Гриценко, В. Дементьєв, С. Левін, І. Малий, Р. Нуреев, О. Рубінштейн, плідно працюють у сфері дослідження взаємодії держави та ринку й визначення напрямів лібералізації економіки.

Незважаючи на певні досягнення в даному напрямі досліджень, ще не можна вести мову про остаточне вирішення всіх існуючих проблем. Парадоксальним є той факт, що у вітчизняній економічній теорії не проводиться чітка демаркаційна лінія між категоріями "координація" і "регулювання". Науковці, розглядаючи взаємовідносини між державою та ринком, здебільшого ведуть мову про "ринкову координацію", під якою розуміють функцію, що реалізує себе в узгодженості та приведенні у відповідність суперечливих економічних інтересів суб'єктів господарювання та знаходить свій прояв у досягненні збалансованості між попиту і пропозицією. Функція регулювання як комплекс заходів і процес коригування вже досягнутої в ході ринкової координації узгодженості інтересів закріплюється за державою. Остання як складова політичної системи долучається до економічного механізму ринкової координації у формі регулювання, оскільки він не може ефективно виконати свої функції [1; 2].

Цілком зрозуміло, що такі вихідні положення щодо аналізу функцій держави не дозволяють повною мірою дослідити характер взаємодії держави та ринку, оскільки вони базуються на протиставленні економічної та політичної сфер. У реальному житті ці сфери тісно взаємодіють між собою, що логічно призводить до висунення гіпотези про існування спільних зон у ринковій і державній координації – це по-перше. І, по-друге, ототожнення понять "регулювання" й "координація", по суті, нівелює різницю у специфіці дії їх механізмів, а отже, не враховує різних наслідків економічної політики, яка здійснюється через їх вплив на економічну систему. Це, у свою чергу, призводить до невинноватості недооцінки тієї ролі, яку повинна відігравати держава, і, відповідно, до

неможливості формування ефективної моделі координації.

Метою даної статті є визначення характеру взаємодії держави і ринку в національній моделі координації, окреслення умов їх ефективного поєднання в Україні.

Аналізуючи взаємовідносини держави і ринку, слід чітко розрізняти категорії "регулювання", "координація" та "управління", які органічно взаємопов'язані між собою, але не тотожні. Найбільш широким і загальним поняттям є "управління" – процес свідомого, цілеспрямованого впливу суб'єктів на людей, організації та економічні об'єкти, що здійснюється з метою спрямування їхніх дій або функціонування на отримання бажаного результату. Управлінський вплив здійснюється через регулювання і координацію. Тому ці категорії відображають окремі функції управління.

Отже, регулювання слід розглядати як окремий випадок управління, причому як стосовно загальних процесів соціального управління в цілому, так і державного зокрема. Якщо управління відображає будь-який вплив суб'єкта (активної сторони) на об'єкт (пасивну сторону), який здійснюється з метою використання об'єкта бажаним для суб'єкта чином, то регулювання спрямоване на здійснення коригування вже власне заданих управлінням принципів такого використання. Тобто управління визначає траєкторію розвитку в цілому, тоді як регулювання поширюється тільки на корекцію, зміну цієї траєкторії відповідно до поточної та очікуваної ситуації, додаткових вимог, особливостей державних інтересів тощо.

Координація – це складова управління, яка реалізує себе у сприянні впорядкованості діяльності суб'єктів або функціонування системи, яка управляється. Вона має на меті за рахунок управління створити належний порядок як в окремій організації, так і в суспільстві в цілому. Таким чином, регулювання і координація є окремими функціями управління, а отже, вони виступають хоча й взаємопов'язаними, однак відносно самостійними важелями впливу відповідних суб'єктів, а саме держави й інших організацій, окремої людини на соціально-економічні процеси.

Разом із цим зводити координацію лише до рівня окремої функції державного управління або самоуправління було б, на думку автора, не зовсім правильним, оскільки аналіз змісту категорії "координація" можливий не тільки в аспекті "суб'єкт-об'єктних" відносин. На переконання автора, процес координації в суспільстві – як державної, так і ринкової – значною мірою зумовлюється не тільки управлінським впливом, але й існуючою системою неформальних правил та норм, які визначають поведінку економічних суб'єктів, а отже, й сам процес досягнення впорядкованості. Цей аспект досить ґрунтовно досліджено в роботах Ф. Хайєка, який розрізняв порядок як свідомо сконструйований і спонтанний, "що виникає із задалегідь не спланованої згоди з певними традиціями й моральними принципами, які швидко

поширюються за рахунок еволюційного відбору" [3, с. 6].

Отже, якщо координація – це створення належного порядку, впорядкування діяльності, то регулювання – його коригування, встановлення бажаного з погляду суспільних цілей станів узгодження (єдності) економічних інтересів. Тому для дослідження взаємодії держави і ринку як інститутів координації слід здійснювати аналіз в одній площині, а саме: розглянути державу не як регулятора, а як координатора, упорядника економічної діяльності суб'єктів, причому такого, який функціонує в нерозривній єдності з ринком.

Загальновідомо, що завдяки поділу праці та високій спеціалізації економічна діяльність людей базується на принципах організаційної, часової та просторової роз'єднаності. Саме тому суб'єкти господарювання стають залежними від результатів праці інших ізмушених вступати у відносини один з одним. Поділ праці, з одного боку, вивільняє людину із системи утисків традиційного суспільства, надає їй свободу, однак, з іншого – робить її залежною від суспільства. Кожна людина, яка намагається досягти поставленої мети і не враховує при цьому цілей та інтересів інших суб'єктів, неминуче буде викликати їхній опір. Останній слугує своєрідною перепорою на шляху досягнення цілей того, хто ігнорує існування аналогічної мотивації з боку інших осіб. Таким чином, будь-яке суспільство постає перед проблемою координації дій мільйонів людей, роз'єднаних суспільним поділом праці, але взаємопов'язаних у часових і просторових межах національної економіки.

Координація або здійснюється на основі добровільної кооперації, або базується на конкурентній боротьбі, яку реалізують легітимні засобами. У процесі спільної, кооперативної діяльності люди об'єднують свої зусилля заради досягнення єдиної мети – це колективна і суспільна діяльність. В умовах конкуренції вони координують свої дії для отримання необхідних корисних результатів. При цьому останні не обов'язково можна об'єднати в спільну мету. У переважній більшості економічні цілі суб'єктів значною мірою виступають як соціальні протилежності, а отже, вимагають примусової координації.

Координацію, яка здійснюється на основі примусу, переважна більшість науковців пов'язує виключно з державою, оскільки вона як головний інститут політичної влади наділена правом і силою здійснювати неекономічний примус відносно суб'єктів господарювання. Ринок, у свою чергу, розглядається як складова економічної системи, а тому вважається, що координація в ньому базується на системі стимулів і санкцій, які виступають похідними від товарно-грошових відносин та конкурентної боротьби. Оскільки держава – це складова політичної системи, а ринок – економічної, то традиційним для економічної науки стало переконання про принципovu неможливість поєднання держави й ринку як інститутів координації в одній моделі, оскільки вони вважаються поняттями різнопорядковими та принципово несумісними.

Досить чітко цю позицію висловив відомий теоретик гуманістичного напрямку в німецькому неолібералізмі В. Рьопке, стверджуючи, що "... завдання порядку в кожному конкретному випадку може бути вирішеним або через ціну, або через державний орган. У народному господарстві повинен домінувати той або інший спосіб. Між ціною і відомством немає нічого, вірніше, між ними – хаос. Це означає, що коли господарський порядок не координується і не стимулюється через ціну, то координація та стимулювання повинні відбуватися через план і накази відомств. Тут немає третього шляху" [4, с. 146].

Такий підхід ігнорує взаємозв'язок між різними сферами суспільної організації, які через взаємне доповнення у виконанні власних функцій складають одну з головних ознак стійкості системи в цілому [5, с. 150]. Відповідно, ринок і держава не можуть бути ізольованими один від одного, оскільки функціонують у цілісній економічній системі. Перш за все, слід звернути увагу на той факт, що ринок координує економічну діяльність через ціни, які стимулюють укладання взаємовигідних трансакцій обміну. Кожен із учасників ринкових операцій за допомогою угод купівлі-продажу дає підстави зрозуміти, що дані трансакції відповідають їх інтересам. Тому кожна здійснена трансакція є формою кооперації між партнерами і водночас станом погодженості їх інтересів.

Однак слід мати на увазі, що в основі будь-якої трансакції знаходяться права власності. Як стверджував Дж. Коммонс, ринкова угода – це не просто товарний обмін, а відчуження й привласнення прав і свобод, створених суспільством [6]. Оскільки на ринку відбувається добровільне відчуження своєї власності й привласнення чужої, то функціонування ринкової економіки є безперервним процесом добровільного обміну правами власності. Цілоком зрозуміло, що цей процес не може здійснюватися без їх специфікації й захисту. Як показує практика, найбільш ефективно ці функції може виконувати тільки держава, яка формує правові межі економічних взаємодій (розробляє правила гри) і гарантує їх виконання. Таким чином, саме на державу покладається місія забезпечення прав власності, умов виконання угод, тобто створення правового простору для ринкових трансакцій. І в цьому знаходить свій прояв її координаційна роль.

Через те, що більшість ринкових угод є недовними контрактами, вони потребують встановлення довіри між контрагентами. Якщо в суспільстві панують цінності, які підтримують довіру до людей, емпатію й чесність у взаємовідносинах партнерів під час обміну, що є результатом впливу на економіку культури, то ймовірність використання ринкових форм координації в ньому є дуже високою. Як зазначає В. Липов, "... саме відповідь на запитання, кому належить "невидима рука", дозволяє визначити моральну основу господарської діяльності. Ця рука належить Провидінню, має релігійно-етичне походження. Система моральних норм суспільного життя, яка впливає з християнських заповідей любові до ближнього, є тією невидимою рукою, яка спрямовує господарську поведінку індивідів, складає основу економічної системи" [7, с. 82].

Якщо ж люди не визнають зазначених цінностей, то вони не можуть враховувати впливу своїх дій на досягнення цілей іншими особами. У цих випадках ринкова координація дає "провали", а впорядкування діяльності стає можливим у ході застосування примусу до необхідних дій через закон і державну правоохоронну діяльність, яка забезпечує свободу договору та майнову відповідальність економічних суб'єктів, а також здійснює обмеження руйнівних форм прояву монопольної влади.

Наведене дозволяє усвідомити, що без взаємодії економічної системи з політичною системою суспільства та правом, без їхнього взаємного впливу неможливо було б забезпечити інституціональні умови ринкової координації – права приватної власності, свободу договору і майнову відповідальність. У зв'язку з цим держава й ринкова координація можуть розглядатись тільки як процеси, що проникають один в одного завдяки цілеспрямованій діяльності людей, яка реалізується і в економічній, і в політичній та соціокультурній сферах. Саме ця обставина робить механізм координації економічної

діяльності багаторівневим поняттям. Його неможливо зрозуміти без виявлення відносин підпорядкованості, які пов'язують ринок і державу з іншими сферами суспільного й культурного життя.

З одного боку, держава створює підґрунтя для функціонування ринкової координації, а з іншого – відтворює в собі її принципи. Досліджуючи ринок як складову суспільства, якій властива самоорганізація й спонтанність, неминуче можна виявити в ній елементи, свідомо контрольовані й координовані. Прикладом може слугувати жорстка організація й планування на окремих підприємствах, які діють в умовах конкуренції та економічної свободи. Як зазначає Ч. Ліндблом, "... підприємство й особливо корпорація – це ключовий інститут ринкової системи, її квінтесенція. Однак це також неринковий усередині й навіть антиринковий інститут, хоча й такий, що перебуває в ринковій системі. Це спосіб досягнення координації певних дій через вказівки менеджера, а не через ринкові взаємодії. До певної межі – а вона досить висока – корпоративна координація скоріше конкурує з ринковою системою, ніж є її інструментом. Вона створює острів влади або централізованого планування в океані ринкової системи" [8, с. 87–88].

Дійсно в будь-якому суспільстві для координації необхідні ринкові взаємодії, які зумовлюють залучення на підприємства економічних ресурсів. Разом із тим відразу після цього починає діяти більш вузька координація всередині кожного підприємства, яка базується на високоцентралізованій владі менеджменту, що реалізує себе відносно поєднання ресурсів у технологічному процесі створення благ, у процесі управління робочою силою, координації роботи підрозділів тощо. За влучним виразом того ж Ч. Ліндблома, "ринкова координація закінчується перед дверима підприємства, далі – починають діяти накази" [8, с. 88].

Щодо держави, то як координаційний інститут відносно ринку вона виступає в ролі системи, що свідомо керує останнім, для якої водночас характерні спонтанні процеси. Вони проявляються у прагненні економічних суб'єктів реалізувати передусім свої приватні інтереси. Добре відомим є факт існування жорсткої конкуренції між державними службовцями за кар'єрне зростання з метою доступу до більшого обсягу економічних благ. Іншим прикладом може бути прагнення досягти власної вигоди від участі в процесі політичних виборів, а також діяльність у сфері формування економічної політики. Ще Й. Шумпетер відзначав, що під час виборчого процесу численні кандидати намагаються продавати виборцям свої програми, подібно до того, як, наприклад, виробник автомобіля пропонує свою продукцію споживачам на ринку [9, с. 223]. У свою чергу, Дж. Б'юкенен стверджував, що "людина, яка здійснює вибір, ототожнює свої економічні інтереси з благами, що мають для неї суб'єктивну цінність. Така поведінка характерна не тільки для ринку, але й для політики..." [10, с. 21–22].

Уже в самому процесі політичних виборів можна знайти "все ті ж дві складові – свідомі дії виборців у межах існуючої інституціональної структури і спонтанний ефект їх колективної дії... Він виникає як наслідок неузгодженої, некерованої взаємодії багатьох. Однак при цьому виникає нова структура – законодавчий і виконавчий органи, в межах яких люди діють уже цілком узгоджено та впорядковано. А пізніше на основі сигналів, які виходять від нової структури, впорядковується і діяльність інших частин системи" [11, с. 97]. Таким чином, самі державні органи управління формуються значною мірою через механізм самоорганізації. Як показує практика, часто в жорстко централізованих економіках у часових проміжках

між командами, які надходять із центру, свідомий порядок нерідко починає функціонувати подібно до спонтанного за своїми стихійно сформованими неформальними правилами.

Не слід забувати також і про те, що в реальному житті держава частіше за все виступає покупцем і продавцем на різних ринках, а отже, значна частка її діяльності

в економіці є ринковою. Виробляючи та надаючи споживачам суспільні блага, залучаючи ресурси в державний сектор, здійснюючи закупівлі за бюджетний коштів, держава тим самим здійснює координацію, яка була б невіддільна тільки приватним індивідуальним діям. За таких умов державу не можна розглядати як конкурента ринковій системі, оскільки вона суттєво розширює масштаб останньої. Р. Грінберг і О. Рубінштейн у своїй концепції економічної соціодинаміки переконливо довели, що держава в сучасній ринковій економіці діє за принципом раціональної поведінки. Як рівноправний суб'єкт ринку вона має соціальну корисність і виражає суспільний інтерес. Останній реалізується через обмін податкових доходів на суспільні блага. Отже, "держава перебуває не десь за межами ринку або над ним, а органічно в нього вбудована" [12, с. 103].

Встановлення нерозривності ринку і держави в моделі координації економічної діяльності було б неповним без урахування координаційної ролі громадянського суспільства. У свій час теоретиками суспільного вибору було доведено, що держава як самостійна система суспільства сама є певною цілісністю, а тому може розвиватися незалежно від нього. На практиці завжди мають місце непередбачувані наслідки людської активності в політичній сфері, які формуються в стійкій структури відносин і приводять до виникнення суспільного порядку особливої ролі. У сучасних умовах окремі суб'єкти ринку, а саме: корпорації, профспілки та інші суспільні організації, долучившись до політичної влади, часто використовують її з метою узурпації свободи, на якій базується ринок. Отже, якщо держава не координує ефективно економічну діяльність з метою створення умов найбільш повної реалізації інтересів суспільства, то цю функцію починають здійснювати інші суб'єкти. Але при цьому їхні цілі й засоби будуть захищати вже зовсім інші інтереси. Вакуум, утворений в умовах неефективної держави в механізмі координації, починають заповнювати нові утворення. Найчастіше в подібних випадках на перший план виходить олігархія, яка переводить владу в режим функціонування закритої мережі, що базується на відносинах особистої залежності та напівкримінальних методах збагачення.

Масштаб охоплення такими структурами системи координаційних функцій, традиційно притаманних ринку й державі, залежить від громадянської культури та від розвиненості громадянського суспільства. В умовах відсутності культури громадянської участі й цінностей суспільного слугування бюрократія як корпоративне об'єднання чиновників вищого ешелону влади прагне до монопольного

становища в державі, придушуючи й обмежуючи при цьому сферу автономії та самодіяльності суб'єктів громадянського суспільства.

Здійснений аналіз характеру взаємодії держави і ринку як інститутів координації дозволяє зробити ряд висновків:

1. Координація економічної діяльності відбувається на основі взаємозалежності економіки, політики й культури. Правила ринкового обміну закріплюються через

складну взаємодію неформальних норм, які походять від культури, з правилами формальними. Останні створюються у правовій сфері й затверджуються конституційно та інституційно за рахунок реалізації політичної влади держави. Сама ж держава як творець формальних правил у багатьох сферах своєї діяльності функціонує за ринковими правилами. Саме тому ринкова координація неможлива без державної, а державна – неможлива без ринкової.

2. Рівноправним суб'єктом у процесі здійснення координації виступає громадянське суспільство, яке охоплює сукупність існуючих неполітичних відносин у суспільстві й формується поза сферою впливу держави, її директивної координації та регламентації. Незважаючи на певну віддаленість громадянського суспільства від політичного тиску держави, воно не може бути повністю автономним від неї. Громадянське суспільство потребує держави як гаранта прав і свобод людини, що забезпечується законом.

3. Держава, у свою чергу, відчуває потребу в громадянському суспільстві як передумові свого поступу до демократичного устрою. Разом із цим громадянське суспільство не може існувати також без ринкової організації, для якої притаманні різні форми власності й домінування приватних економічних інтересів. Останні зосереджують найбільший потенціал для створення матеріальної складової функціонування громадянського суспільства. В умовах неможливості забезпечити гідний рівень життя і якісне відтворення люди не можуть вважати ідеалом свободу й намагатися її реалізувати. Громадянське суспільство потребує формування соціальних (утвердження середнього класу) і духовних передумов. Останні набувають вагомого значення, бо формують і відображають процеси функціонування й розвитку такого суспільства у свідомості окремих громадян та всієї спільноти через соціокультурні цінності.

Отже, як показує здійснений аналіз, функції держави пов'язуються не тільки з коригуванням недоліків ринку. Вони передбачають визнання її координаційної ролі, яка полягає у створенні передумов функціонування механізму ринкової координації, забезпеченні балансу суспільних інтересів, соціальної стабільності й громадянської згоди. У сучасних економічних системах фактично спостерігається змішаний характер ринкових і державних координаційних механізмів, а межа, що їх розділяє, надто розмита. І якщо говорити про принципову можливість формування ефективної змішаної моделі координації в Україні, то в ній не можуть бути повністю автономними ринок, держава й інститути громадянського суспільства. Навпаки, ці складові суспільства скоріше проникають одна в одну, формуючи певний симбіоз і взаємодіють між собою таким чином, що їхня синергія приводить до виникнення особливих моделей господарської координації.

Розуміння нерозривної єдності зазначених видів координації не залишає надії на формування в ході системних трансформацій ефективних національних моделей, які базуються на включенні ринкової або державної координації в систему економічних взаємодій як суто технічного, компенсаторного засобу. Тому передвітчизняними науковцями постає завдання, яке полягає в теоретичному обґрунтуванні напрямів формування морально-етичних засад ринкової координації, створення дієвих механізмів активізації громадянського суспільства та формування сильної держави, здатної проводити в життя політичні й економічні курси чесно й відкрито.

Література: 1. Волкова Е. М. Государство в обществе и в его хозяйственной сфере: неоклассический подход / Е. М. Волкова // Экономика розвитку. – 2012. – № 2 (62). – С. 5–9. 2. Білоцерківець В. В. Роль держави в активізації розвитку авангардної економіки: демпфер чи протагоніст? / В. В. Білоцерківець // Академічний огляд. – 2013. – № 1 (38). – С. 19–24. 3. Хайек Ф. Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма / Ф. Хайек. – М.: Новости, 1992. – 304 с. 4. Репке В. Коренные вопросы хозяйственного порядка / В. Репке; пер. с нем. В. Гутника // Теория хозяйственного порядка: Фрайбургская школа и немецкий неолиберализм. – М.: Экономика, 2002. – 482 с. 5. Пилипенко Ю. І. Технологічна система суспільства та її структура / Ю. І. Пилипенко // Науковий вісник НГУ. – 2012. – № 6 (132). – С. 147–153. 6. Commons G. Institutional Economics: Its Place in Political Economy / G. Commons. – N. Y.: Macmillan, 1934. – 348 p. 7. Липов В. Непреднамеренные последствия, гармония, комплементарность и экономические системы: "визуализация" "невидимой руки" / В. Липов // Экономика розвитку. – 2010. – № 1 (53). – С. 80–83. 8. Линдблом Ч. Рыночная система: Что это такое, как она работает и что с ней делать / Ч. Линдблом; пер. с англ. Д. Шестакова, Р. Хайкулова. – М.: Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2010. – 320 с. 9. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер // Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия. – М.: Эксмо, 2007. – 864 с. 10. Нобелевские лауреаты: серия экономика : библиогр. справ. / под общ. ред. А. Иванова. – М.: Прогресс, 1994. – 186 с. 11. Серегина С. Роль государства в экономике. Синергетический подход / С. Серегина. – М.: Дело и сервис, 2002. – 288 с. 12. Гринберг Р. С. Рациональное поведение государства / Р. С. Гринберг. – М.: Пресс, 2003. – 244 с.

References: 1. Volkova E. M. Gosudarstvo v obshchestve i ego hozyaystvennoy sphere: neoklassicheskiy podhod / E. M. Volkova // Ekonomika rozvytku. – 2012. – No. 2 (62). – Pp. 5–9. 2. Bilotserkivets V. V. Rol derzhavy v aktyvizatsii rozvytku avanhardnoi ekonomiky: dempfer chy protahonist? / V. V. Bilotserkivets // Akademichnyi ohlyad. – 2013. – No. 1 (38). – P. 19–24. 3. Hayek F. Pagubnaya samonadeynnost. Oshibki sotsializma [Fatal Conceit. Errors of Socialism] / F. Hayek. – M.: Novosti, 1992. – 304 p. 4. Repke V. Korennye voprosy hozyaystvennogo poriyadka / V. Repke; per. s nem. V. Gutnika // Teoriya hozyaystvennogo poriyadka: Frayburgskaya shkola i nemetskiy nediberalizm [The theory of economic order: Freiburg School and the German neoliberalism]. – M.: Ekonomika, 2002. – 482 p. 5. Pylypenko Yu. I. Tekhnologichna systema suspilstva ta yii struktura / Yu. I. Pylypenko // Naukovyi visnyk NHU. – 2012. – No. 6 (132). – P. 147–153. 6. Commons G. Institutional Economics: Its Place in Political Economy. – N. Y.: Macmillan, 1934. – 348 p. 7. Lipov V. Neprednamerennnye posledstviya, garmoniya, komplementarnost i ekonomicheskie sistem y: "vizualizatsiya" "nevidimoy ruky" / V. Lipov // Ekonomika rozvytku. – 2010. – No. 1 (53). – P. 80–83. 8. Lindblom Ch. Rynochnaya sistema: chto eto takoe, kak ona rabotaet i chto s ney delat / Ch. Lindblom; per. s angl. D. Shestakova, R. Haitkulova. – M.: Izd. Dom GU VShE, 2010. – 320 p. 9. Shumpeter Y. Teoriya ekonomicheskogo razvitiya / Y. Shumpeter // Teoriya ekonomicheskogo razvitiya. Kapitalizm, sotsializm i demokratiya. [Theory of economic development. Capitalism, Socialism and Democracy]. – M.: Eksmo, 2007. – 864 p. 10. Nobelevskie laureaty: seriya ekonomika : bibliogr. sprav. / pod obshch. red. A. Ivanova. – M.: Progress, 1994. – 186 p. 11. Seregina S. Rol gosudarstva v ekonomike. Sinergeticheskii podhod / S. Seregina. – M.: Delo i servis, 2002. – 288 p. 12. Grinberg R. S. Ratsionalnoe povedenie gosudarstva / R. S. Grinberg. – M.: Press,

2003. – 244 р.

Інформація про автора

Пилипенко Ганна Миколаївна – докт. екон. наук, професор кафедри економічної теорії та основ підприємництва Державного вищого навчального закладу "Національний гірничий університет" (49027, Україна, м. Дніпропетровськ, пр. К. Маркса, 19, e-mail: PilipenkoA@nmu.org.ua).

Информация об авторе

Пилипенко Анна Николаевна – докт. экон. наук, профессор кафедры экономической теории и основ предпринимательства Государственного высшего учебного заведения "Национальный горный университет" (49027, Украина, г. Днепропетровск, пр. К. Маркса, 19, e-mail: PilipenkoA@nmu.org.ua).

Information about the author

H. Pylypenko – Doctor of Science in Economics, Professor of the Department of Economic Theory and Essentials of Entrepreneurship of the State Higher Educational Institution "National Mining University" (19 K. Marx Ave., 49027, Dnipropetrovsk, Ukraine, e-mail: PilipenkoA@nmu.org.ua).

Рецензент

докт. екон. наук,
професор Попов О. Є.

Стаття надійшла до ред.
13.09.2013 р.

